

**GUY STANDING. (2020). TEMEL GELİR. ÇEV.
CEREN DEMİRDÖĞDÜ. İSTANBUL: TELLEKT YAYINLARI.**

Sibel Taşkın¹

Öz

Sanayi Devrimi ile birlikte ortaya çıkan kötü çalışma koşullarına karşı yaşanan sorunları çözebilmek için sosyal politika uygulamaları hep bir dönüşüm geçirmiştir. Sosyal politikaların dönüşümüne kafa yoran tartışmalar yaygınlaşmıştır. Bu konuda yapılan literatür incelemelerinde karşımıza çıkan en önemli konulardan biri de temel gelir olmaktadır. Standing, kitabında temel gelirin tarihsel izini 1217 Kasım'ındaki Magna Carta'daki Orman Sözleşmesi'ne kadar sürmektedir. Günümüzde gittikçe düşen ve sabit olmayan reel ücretle çalışan prekarya sınıfının ortaya çıkışına vurgu yapmaktadır. Özetle eşitsizlikler ve süregelen ekonomik güvencesizliğin azaltılmasının tek yolu, herkese eşit olarak ödenen temel bir gelirdir.

Temel gelir, insanların kendileri için karar verebilmelerini sağlamaktadır, paternalizmden uzaktır. Kitapta temel gelir fikrine karşı çıkan farklı gruplar ele alınmaktadır ve onların argümanlarına karşı argümanlar ortaya konmaktadır. Kanada, ABD, Finlandiya, İngiltere, Hindistan ve Afrika'nın bazı kısımları da dahil olmak üzere dünyanın çeşitli yerlerindeki temel gelir pilot uygulamaları ve sonuçları özetlenmektedir. Yer verilen pilot uygulamaların sonuçlarında göze çarpan sosyal boyutlar olarak; sıhhi temizlikte ve sağlık hizmetlerinde iyileşmeler, çocuklar ve yetişkinlerin daha iyi beslenmeleri, insanların sağlık durumlarında düzelme, okula devam eden çocukların sayısında ve öğrenim performansında artış görülmesi yer almaktadır. Kitapta, temel gelirin bireyler üzerinde özgürleştirici bir etki yarattığı, onların kendi hayatları üzerinde daha çok söz sahibi olabilmelerini sağladığının da altı çizilmektedir.

¹ Doktora Öğrencisi, Trakya Üniversitesi, İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, sibeltaskin@trakya.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3308-0417

Geliş Tarihi (Received): 26.07.2020; **Kabul Tarihi (Accepted):** 12.11.2020

Atıf/Citation: Taşkın, S. (2020). Ceren DEMİRDÖĞDÜ (2020). Temel Gelir, Guy Standing. İstanbul: Tellekt. Sayfa Sayısı: 340. Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4(2), 306-310.

Giriş

Kitapta yazar hakkında kısaca bilgi verilmektedir. Guy Standing, 1977’ de Cambridge Üniversitesi’nde ekonomi doktorasını tamamlamıştır. Sonrasında emek ekonomisi, işsizlik, sosyal güvenlik ve yapısal düzenlemeler üzerine geniş çalışmalar yapmıştır.2015’ten bu yana SOAS-Londra Üniversitesi’nde profesör ve aynı zamanda Dünya Temel Gelir Ağı’ nın (BIEN) kurucusu ve onursal eş başkanıdır. Prekarya/Yeni Tehlikeli Sınıf (2011) ve Prekarya Bildirgesi/Hakların Kısılmasından Yurttaşlığa (2014) yazarın diğer kitapları arasındadır. Ardından da kitabı orjinalinden Türkçe’ ye çeviren akademisyen Ceren DEMİRDÖĞDÜ hakkında kısaca bilgi verilmektedir.

Kitap, 12 bölümden oluşmaktadır. Ardından ek, liste, notlar ve dizine yer verilmektedir. Şekil şartları açısından bakıldığında ise yapılan atıf usulünde atıfların kitabın son sayfalarına konulmuş olması okuyucu bir ölçüde zorlayabilecektir. Kitabın önsözünde yazar, Avrupa Temel Gelir Ağı’ nın (The Basic Income European Network) (BIEN) kuruluşuna, gelişimine ve dönüşümüne değinmektedir. Standing, kitabı yazmasındaki temel sebeplerden birinin Temel Gelir Siyasi Bir Zorunluluk mudur? sorusuna verdiği yanıtının evet olduğunu düşünmesinden kaynaklandığını vurgulamaktadır. “Kitap Hakkında” başlığı altında da kitabın amacının, her bireye sosyo-demografik durumuna bakılmaksızın bir temel gelir sağlanması fikrini savunan ve bu fikre karşı çıkan argümanları toplayıp okuyucuya sunmak olduğunu belirtmektedir. Kitabı yazarken 30 yıllık bir araştırma birikiminden beslendiğini ve fakat asıl amacının temel gelir konusunu okuyucuya tanıtırken üzerinde düşünülmesi gereken bir rehber niteliğinde olduğunu vurgulamaktadır.

“Temel Gelirin Anlamı ve Tarihsel Kökenleri” bölümünde yazar “temel” ile kişiye yaşadığı toplumda en azından açlıktan ölmeyecek kadar gelir sağlanmasını kastettiğini belirtmektedir. Sonrasında “evrensel”, “bireylere ödenen”, “koşulsuz olarak”, “düzenli aralıklarla” derken neleri kastettiğine açıklamalar getirmektedir. Temel Gelirin kökenleri, hangi yıllarda hangi yazarlarca konu edildiğine değinmektedir. Temel Gelir fikri savunucularını dört dalga içinde çerçevelendirip, değerlendirmelerde bulunmaktadır.

“Temel Gelir ve Sosyal Adalet” Standing’ in, toplumsal miras-sosyal kar payı minvalinde yaklaştığı bu bölümde yazara göre; temel gelir, bizden önceki nesiller tarafından oluşturulmuş ve korunmuş kolektif toplumsal servetten bize düşen sosyal kar payı, hepimize ait olan müştereklerden ve doğal kaynaklardan elde edilen ortak bir kazanç olarak düşünülebilir. (s.41).Sonrasında sosyal kar payı gerekçesine genellikle itirazların yükseldiğini belirtmektedir. Hiçbir ferdin toplumsal servet mirasından pay almaya hakkı olmadığı çünkü fertlerin bu pay için herhangi hak edici bir eylemde bulunmadıkları noktasındaki bu eleştirilere Standing de eğer kişisel miras meşru ise o zaman sosyal miras hakkının da meşru olması gerektiği bakış açısıyla yaklaşmaktadır (s.44). Sonrasında başka bakış açılarıyla sosyal adalet kavramı irdelenmektedir. Sonuç olarak, temel gelirin kişiler arası adaletin sağlanmasında katkısının önemine vurgu yapılmaktadır (s.51).Ayrıca ekolojik zorunluluk, vatandaşlığın güçlendirilmesi, dini gerekçeler, yazarın temel geliri savunmada kullandığı farklı argümanlar olarak dikkat çekmektedir.

“Temel Gelir ve Özgürlük”, temel gelir için öne sürülen gerekçelerden ikinci olarak temel gelirin özgürlüğü çoğaltacağı düşüncesinin hakim olduğu belirtilmektedir. Bu noktada da klasik liberal ve liberteryen bakış açılarının farklılıklarına bakılmaktadır. Bazı siyasetçilerin ve iktisatçıların farklı görüşlerine yer verilmektedir. Standing, temel gelir kadar etkili olabilecek bir alternatif sosyal politikanın varlığının olmadığına işaret ederek, temel gelirin her türlü özgürlük anlayışıyla uyum içinde olacağını savunmaktadır (s.71).Temel gelirin farklı düzeylerde tanınan evrensel, devlet tarafından, bölgesel ya da örgütsel gibi hakların çoğunun dayandığı “alacak hakları” noktasında tam da toplumun hayata geçirme yönünde adım atması gereken talepler gibi bir hak olduğunu savına eklemektedir (s.73).Kitapta, temel gelirin büyük ölçekli pilot uygulamasından örnek verilmektedir. Standing, ortaya çıkan sonuca göre temel gelirin özgürleştirici değerini ön plana çıkaran bir fikre doğru ilerlemektedir. Özetle temel gelirin, demokratikleşmenin bir aracı

olduğunu savunmakta ve bunun nedenini her vatandaşın sahip olduğu hakları anlamlı kılacak kaynaklara erişebilme güvencesine ihtiyaç duymasına bağlamaktadır (s.78).

“Yoksulluğu, Eşitsizliği, Güvencesizliği Azaltmak”, temel gelir yoluyla ekonomik güvence sağlamak mümkün müdür? sorusunun yanıtının arandığı bu bölümde Standing, piyasa ekonomisini, kapitalizmi ve ekonomik belirsizlikleri hedef alan bir yaklaşım sergilemektedir. Peki temel gelirin yoksulluğu azaltması mümkün müdür? Burada yazar temel gelirin ayırt edici özelliklerine vurgu yapmaktadır. Diğer alternatiflerinin aksine, temel gelirin insanları ihtiyaç sahibi ya da ricacı konumdan çıkararak onları yoksulluktan çıkaracak bir yol olduğunu savunmaktadır. Sosyal damgalamanın ortadan kaldırılmasının temel gelirin hedeflediği bir şey olduğunu eklemektedir. Yazara göre temel gelirin yoksulluğu tamamen yok edeceği iddiası elbette mümkün değildir. Fakat iyi tasarlanmış bir temel gelir sisteminin görece yoksulluk oranlarını düşürmesi yani yoksulluk açığını küçültmesi mümkündür (s.85).Konuya getirilen eleştirilerden birinin yoksulların harcamalarını akıllıca yapmadıkları yönünde olduğuna dikkat çekilerek, pilot temel gelir uygulamalarından çıkan sonuçların tam tersi yönde olduğu belirtilmektedir. Bu yönde vaka incelemelerine yer verilmektedir. Yazar, gelir yoklamasına tabi Bismarck’ inki gibi sosyal sigorta programlarından temel gelirin daha evrensel bir güvence sağlayacağına dair düşüncesini savunmaktadır. Kitapta günümüz açık küresel ekonomi modelinin işverenlere esneklik sağlama uğruna çalışanları güvencesizleştirdiği eleştirisi yapılmaktadır (s.95).

“Ekonomik Argümanlar”, bu bölümde temel gelirin daha sürdürülebilir bir ekonomik büyüme, ekonomik döngünün dengelenmesi ve teknoloji gelişmeler karşısında yaşanabilecek büyük ölçekte işsizliğe karşı avantaj elde etme olduğunun altı çizilmektedir. Değindiği noktalardan biri sadece istihdamı arttırmak için iş yaratma zorunluluğunun azaltılması açısından temel gelirin bunu azaltmaya yönelik çalışacağıdır. Ayrıca ekolojik ve sosyal açıdan daha sürdürülebilir bir büyüme sağlanacağı savunulmaktadır (s.103).Sonrasında temel gelirin ekonominin gerileme dönemlerinde harcama gücünü arttıracak bir tür otomatik ekonomik stabilizatör işlevi göreceği öne sürülmektedir “Helikopter para” kavramına (Milton Friedman, 1969) atıfta bulunularak temel gelirin bir hak olarak mütevazı ve eşit dağıtımının daha adaletli olacağı savunulmaktadır. Dördüncü teknoloji devrimi adı verilen teknolojinin yıkıcı sonuçlarının daha önce düşük vasıflıların vuran devrimden farklı olarak tüm kademelerdeki iş ve meslekleri etkileyecek ekonomik belirsizlikler yaratacağına ve temel gelirin ekonomik güvenceyi yeniden tesis etmenin yolu olacağına inanan Standing, belirsizliğe karşı sosyal kontrolün sağlanmasında da temel geliri savunmaktadır (s.109).

“Klasik İtirazlar”, bu bölümde temel geliri uygulamaya sokmak için ihtiyaç duyulan kurumsal ve teknik araçların ilk kez bugünün toplumunda sahip olunduğu vurgusu yapılmaktadır (s.114).Sonrasında Standing, temel geliri finanse etmenin mümkün olmadığı eleştirisine cevaben bu yargıya varanların kolay yolu seçtiğine ve itirazlarının altında başka sebepler yattığına dikkati çekmektedir (s.115). Kitapta siyasetçi ve akademisyenlerce öne sürülen bir diğer eleştirinin de temel gelirin insanlara haybeye para verdiği yönünde olduğu yer almaktadır. Eleştirinin temelinde “karşılıklılık” ilkesi yatmaktadır. Bu ilke yardım alan kişilerin aldıkları yardımlar karşılığında bir “karşılık” sunabilmeleri fikrine dayanmaktadır. Yazarın bu eleştirilere cevabı bu karşı çıkışa sahip kişilerin vergi iptalleri, sübvansiyonlar ve miras sistemine de hayır diyebilecek bir karşı çıkışı yapmaları gerektiği yönündedir (s.121).Temel gelirin kötü alışkanlıklar için harcanacağı, çalışmayı azaltacağı, ücretleri düşüreceği, enflasyona yol açacağı, göçmen çekeceği, genel seçimler öncesi manipülasyon malzemesi olarak kullanılacağı, da diğer eleştiriler arasındadır ve yazara göre en çok gündeme getirilen bu on üç itiraz da temel gelirin işlemeyeceğini savunmada yeterli olamamaktadır. Yine de okurlara bunun yorumunu yapmalarını tavsiye ederek bu bölümü sonlandırmaktadır.

“Finansman Meselesi” Standing’ e göre temel geliri finanse edebilmek aşamalardan oluşmaktadır. Bu bölümde İngiltere’ nin ve diğer ülkelerin finansman gücüne dair tasarımlara yer verilmektedir. Ortaya çıkan sonuç bağlamında temel gelir sisteminde insanlar işe girseler bile ödeme almaya

devam edecekleri için kazandıkları fazladan parayı saklamama eğiliminde olacaklardır, bu da ekonomiye gelir vergisi olarak dönecektir. Artan ekonomik kazançları da beraberinde getirecek ve düşük gelirli olanların karşı karşıya kaldığı örtük marjinal vergi oranlarının belirgin şekilde düşmesi daha yüksek vergi gelirleri sağlayacaktır. Standing, geri kazanımlar bağlamında temel gelirin akıl ve beden sağlığına olumlu etkilerinin sağlık ve sosyal hizmet taleplerini düşüreceğine yönelik savlarını da ortaya koymaktadır (s.147). Kitapta temel geliri finanse etmek için kullanılacak kaynaklara da değinilmektedir. Yazara göre temel geliri finanse etmede Ulusal Refah Fonu en işlevsel yollardan biri olabilecektir. Yazar burada da tartışma yoluyla konuyu aktarmakta ve sonuç bağlamında kendi fikrini eklemektedir. Fonları oluştururken temel ilkelerin belirlenmesi ve bu fonların hükümetlerden bağımsız kılınması gerekliliğine dikkati çekmektedir (s.151). Sonuçta finansman meselesinin bir öncelikler meselesi olduğuna dair bir sav geliştirmekte ve bu bağlamda çeşitli argümanlar ortaya koymaktadır.

“Temel Gelir ve Çalışma” bu bölümde Standing temel gelir ve çalışma ilişkisini sorgulamaktadır. Temel gelirin “tembelliğe” yol açacağına ve işgücü arzını düşüreceğine dair iddiaların yaygınlığına karşılık, temel gelirin hem çalışma miktarını hem de verimliliğini arttıracığı görüşünü savunmaktadır. Uzun çalışma saatlerinin de verimlik, ürün ve hizmet kalitesi ya da karar verme süreçleri üzerinde her zaman olumlu olmadığına dikkat çekmektedir (s.155). 21. yy.da geçmiş dönemlerin aksine “hizmet sektörüne özgü zaman” kavramının ön plana çıktığını ve bu sistemde bulanık çalışma saatlerinin etkisi olduğunu, buna bağlı da ücret oranlarının keyifleştiğini vurgulamaktadır. Yazar bu noktada da temel gelirin devreye sokulmasına dair bir gerekçe ortaya çıktığını savunmaktadır (s.157). “Çalışma”nın azalacağı iddiasıyla temel gelire karşı çıkanların bu iddialarını bazı deneysel verilere dayandırdığına yer verilmektedir. Yazarın bu deneylerin sonuçlarına da itirazları olmaktadır. Dikkat çektiği nokta ise temel gelirin insanları işsizliği seçmeye yönlendirmek yerine sadece insanların işsiz geçirdikleri sürelerin eskisine nazaran biraz uzadığı yönündedir (s.159). Kitapta 2016 yılında İsviçre’de temel gelir referandumuna ait çarpıcı bir örneğe de yer verilmektedir. Yazar, bu bağlamda da temel gelirin insanları tembelleştireceği yönündeki eleştiriye karşın temel gelirin, insanların istedikleri ve yapabileceklerini düşündükleri şeyleri yapmalarına bir fırsat verme aracı olduğunu savunmaktadır (s.161).

“Alternatif Politikalar” bu bölümde Standing temel gelire alternatif olarak öne sürülen mevcut politikaların ekonomik güvencesizlik, eşitsizlik ve yoksulluk kriziyle mücadeledeki etkinliğini tartışmaya açmaktadır. Bunu yaparken önceki bölümlerde tartıştığı sosyal adalete katkısı, eşitsizliği ve güvencesizliği azaltma unsuru ölçütlerini değerlendirmeye aldığını ifade etmektedir (s.180). Standing devamında da, asgari ücret, sosyal sigorta, gelir yoklaması, sübvansiyon ve kuponlar, iş garantisi, çalışma refahı, vergi kredileri, negatif gelir vergisi gibi farklı refah programlarının sosyal adalet ilkeleri açısından başarı durumuna dair itirazlarını sıralamaktadır.

“Temel Gelir ve Kalkınma” Standing, günümüzde çok büyük bir bölümü “yoksullar”ı hedefleyen nakit transferi programlarının temel gelirin yolunu açabileceğini fakat bunun için “hedefleme”, “seçicilik”, “randomizasyon” kavramlarının temel gelirin önündeki engeller olduğundan yola çıkarak tartışmayı açmaktadır. Sonra da bu kavramlara açıklamalar getirmektedir. Standing’ e göre, nakit transferleri genellikle yoksulları hedef almaktadır. Çoğu da kısa sürmektedirler. Yine de sonuçları bakımından temel gelirin neler verebileceğine ilişkin yol gösterici olmaktadır (s.215). Gelişmekte olan ülkelerde yürütülen çok sayıda koşullu ve koşulsuz nakit transferi programından elde edilen verilerin ortaya koyduğu gelir yoksulluğunda ciddi bir gerileme, gıda harcamalarında ve beslenmede ise artış gözlemlendiği, okula devamsızlığın azaldığı, bilişsel gelişimde iyileşme olduğu, sağlık hizmetlerinden faydalanmada artış yaşandığı, daha fazla birikim yapıldığı verileri arasındadır (s.220). Pilot temel gelir uygulamalarından bu bölümde de örnekler verilmektedir.

“Temel Gelir Girişimleri ve Pilot Uygulamalar” bu bölümde yakın zamanda hayata geçirilen vatandaş girişimlerine yer verilmektedir. Dünya Temel Gelir Ağı’ nın (BIEN) (1986) (Belçika) kısaca kuruluşuna değinilmektedir. İsviçre’de 2016 yılında yapılan temel gelir referandumuna

değınilmektedir.2017 yılının dünyada yeni başlatılacak pilot uygulamalar yılı olduğu bilgisi verilmektedir (s.248).Örneğın Hollanda’ da Pilot uygulama yanlılarının başlangıçtaki amacından yani katılımcılara koşulsuz yardım yapılması halinde sonucunda neler olacağını görmek olan asıl amacından saptırılarak “işgücü piyasasını yeniden entegre etmek” gibi amaçlarla kullanıldığı eleştirisine de yer verilmektedir (s.252).

“Siyasi Mücadele-Buradan Oraya Nasıl Gitmeli?” Standing’ e göre temel geliri hayata geçirmede en büyük engel ne ekonomik ne de felsefi yanıdır, siyasi meseledir. Yazar, yeni siyasi tartışma ortamının tartışmaya daha açık olması nedeniyle artık kamuoyu araştırmalarında temel gelire dair farkındalık geliştirildiğini gözlemlediğini de eklemektedir (s.268). Artık geçmişte denenmiş sosyal politikaların sosyal korumada başarısızlığının görüldüğünü ve bu politikaların eşitsizlik, güvencesizlik yönünde sonuçlandığını dolayısıyla bugün temel gelir düşüncesinin ön plana çıktığını düşünmektedir (s.269).Kamuoyu baskısının temel geliri işler hale getirmede itici bir güç olarak kullanılması gerekliliğine de değınmektedir. Ekonomik ve sosyal güvencesizliğin günümüzde vardığı noktanın temel gelire geçmek için artık bir zorunluluk olduğunu savunmaktadır Temel geliri desteklemesinin tüm araçsal nedenleri bir yana temel gelir sayesinde tam bir özgürlük ve sosyal adalet ortamının yaratılabileceğini ve çalışmayı ve tüketmeyi dayatan mevcut sistemde, ücretsiz çalışmayı ve boş zamanı birer değer olarak öne çıkarabileceğimize olan inancına vurgu yaparak bölümü ve kitabı sonlandırmaktadır. “Ek” başlığında yazar, bir pilot temel gelir uygulaması nasıl yürütülmeli? Sorusuna verdiği yanıtları gerekçeleri ile birlikte sıralamaktadır.

Sonuç

Kitapta yer alan temel gelir düşüncesi, toplumdaki tüm bireylere devlet tarafından belli miktar ve düzende ödeme yapılması fikrine dayanmaktadır. Kitabı okuduğumuzda görüyoruz ki temel gelir yeni bir fikir de değildir, daha önceleri de pek çok açıdan tartışılmıştır. Kitap Temel gelir fikrine sebep olan ekonomi, yoksulluk, sosyal adalet, eşitsizlik, güvencesizlik gibi çok boyutlu etkileri araştırmaktadır. Günümüz toplumunda temel gelir, toplumdaki herkesin sağlığı, refahı ve mutluluğu için önemli sonuçlar ortaya çıkarabilecek farklılıktadır. Geçmişteki ve günümüzdeki politikalara alternatif bir politika olma niteliğindedir ve siyasi mekanizmaların bunun önündeki en büyük engel olmasına karşın kamuoyunda farkındalığın artması da söz konusudur. Bu doğrultuda Standing er ya da geç bir temel gelir sisteminin hayata geçeceğine inanmakta bu yönde topladığı tüm argümanları okuyucunun tartışmasına açmaktadır ve verdiği yazar, siyasetçi, akademisyenlere örneklerle olsun pilot uygulama örnekleriyle olsun fikrini destekleyici argümanlar ortaya koyarken okuyuculara beyin fırtınası ortamı da sunmaktadır.

Kitap, Temel gelirin kavramları, metodolojisi ve nasıl geleceğe taşınabileceği konusunda yol gösterici niteliktedir ve akademik referanslara yer verilmektedir. Akademisyenler, araştırmacılar ya da konuya ilgi duyanlar olmak üzere geniş bir okuyucu kitlesine hitap etmektedir. Günümüzde yaşanan global ekonomik krizler, küresel salgınlar, artan otomasyon ve robotların yükselişinin işin geleceğini etkilemesi ve mevcut sosyal politikaların sorunların çözümündeki yetersizliği göz önüne alındığında yakın gelecekte konunun önemi daha da ortaya çıkacaktır.